

Η κατασκευή του ‘άλλου’ στην ελληνική ειδησεογραφία: υπονομευτικές κατηγοριοποιήσεις και πολιτικές ταυτότητες

Ντενίζ Σαρρή-Χασάν, Ζωή Νιάκου & Μαριάνθη Γεωργαλίδου

Πανεπιστήμιο Αιγαίου

ntenizsar@gmail.com, zoiniakou91@yahoo.gr, georgalidou@rhodes.aegean.gr

Abstract

The present study examines derogatory categorizations in the reproduction of news stories in the Greek media. Within a Critical Discourse Analysis (Fairclough 1995, 1998, Van Dijk 1998, 2001) and a Member Categorization Analysis (Sacks 1972, 1992, Μακρή-Τσιλιπάκου 2012) framework, we analyze the construction of derogatory/sexist identities for persons referred to as deviating mainstream gender/civil stereotypes. We also analyze the narrative organization of the texts in question. We conclude that media sites instrumentalize derogatory/sexist discourses - or resistance to them- to contribute to the reproduction of contrastive ideologies over matters of delinquency / compliancy and to the ideological/political polarization of the readership.

Keywords: Media discourse, Critical Discourse Analysis, sexist discourse, membership categorization (MCD)

1 Εισαγωγή

Στο πλαίσιο της Κριτικής Ανάλυσης Λόγου (Fairclough 1995, 1998, Van Dijk 1998, 2001), η παρούσα εργασία εξετάζει κείμενα της ελληνικής ειδησεογραφίας ως προς τη χρήση υπονομευτικών, ρατσιστικών και σεξιστικών, κατηγοριοποιήσεων για την αναπαραγωγή και προώθηση στερεοτυπικών ιδεολογιών κατά τη μεταφορά ειδήσεων. Κοινό χαρακτηριστικό των κειμένων αποτελεί η αναφορά τους σε άτομα προερχόμενα από ευαίσθητες κοινωνικές ομάδες, που δεν αντιπροσωπεύουν τη νόρμα και δεν ταυτίζονται με θέσεις εξουσίας – κυριαρχίας. Τα άτομα αυτά αντιδιαστέλλονται με τη δημόσια και ατομική ασφάλεια. Αναλύονται αντιπροσωπευτικά ειδησεογραφικά κείμενα διαδικτυακών πολιτικών εφημερίδων για δύο περιστατικά που απασχόλησαν έντονα τα ελληνικά ΜΜΕ το 2012 και 2018 αντίστοιχα.

Συγκεκριμένα, αναλύεται αντιπαραθετικά η κειμενική / ειδησεογραφική κάλυψη α) της δημοσιοποίησης των ταυτοτήτων οροθετικών γυναικών από τα Υπουργεία Υγείας και Προστασίας του Πολίτη κατά την πρώτη περίοδο της οικονομικής κρίσης (2012), και β) του βίαιου θανάτου του μέλους και ακτιβιστή της ΛΟΑΤΚΙΑ+ κοινότητας, Ζακ Κωστόπουλου, τον Σεπτέμβριο του 2018. Στο πλαίσιο της Κριτικής Ανάλυσης Λόγου, τα άρθρα αναλύονται ως προς την εργαλειοποίηση της ειδησεογραφικής αφήγησης και συγκεκριμένα των άμεσα και έμμεσα αξιολογικών δομών και κατηγοριοποιήσεων, ως μέσου παραγωγής διχοτομικών κοινωνικών ταυτοτήτων παραβατικότητας και συμμόρφωσης. Στόχος είναι η ανάδειξη ρητών και απόρρητων γλωσσικών μέσων με τα οποία α) κατασκευάζονται αφηγηματικά υπονομευτικές ταυτότητες ετερότητας για τα άτομα αναφοράς και β) επιχειρείται η διχοτόμηση του αναγνωστικού κοινού στη βάση της φυσικοποίησης της αιτιακής σχέσης παραβατικότητας-επικινδυνότητας → καταστολής-ασφάλειας.

2 Θεωρητικοί άξονες

Η Κριτική Ανάλυση Λόγου θέτει ως καταστατικό στόχο την ανάλυση των ιδεολογικών παραμέτρων των κειμένων, με έμφαση στους θεσμικούς λόγους και τα κειμενικά είδη που τους αντιστοιχούν (Fairclough 1995, 1998, Van Dijk 1998, 2001). Πλαισιώνεται από την κοινωνική μελέτη της γλώσσας που υπογραμμίζει τον ρόλο της ιδεολογίας στη διαμόρφωση της σχέσης ανάμεσα στις γλωσσικές και κοινωνικές δομές και πρακτικές (Στάμου 2014). Τα κείμενα των ΜΜΕ αποτελούν προνομιακό πεδίο κριτικής ανάλυσης. Λόγω της ευρείας διανομής τους, συντελούν στη διαμόρφωση αντιλήψεων για την κοινωνική και πολιτική πραγματικότητα και συχνά αντανakλούν τον ηγεμονικό πατριαρχικό λόγο και αναπαράγουν κοινωνικές σχέσεις ανισότητας και κυριαρχίας. Η κριτική τους προσέγγιση επικεντρώνεται στην ανάλυση των γλωσσικών (και πολυτροπικών) μέσων ανακύκλωσης και προώθησης πολιτικών ιδεολογιών και συστημάτων εξουσίας (Fairclough 1995: 132).

Σε αυτό το πλαίσιο, αφετηρία της ανάλυσης των άρθρων αποτελούν τα γλωσσικά μέσα που οι συντάκτες/τριές τους -στην προκειμένη περίπτωση και οι επιμελήτριες/τές της έκδοσης- επιλέγουν. Αυτά συμπεριλαμβάνουν τη δομική/αφηγηματική οργάνωση των κειμένων και τις αξιολογικά τοποθετημένες κατηγοριοποιήσεις των προσώπων αναφοράς. Η αφηγηματική κατασκευή της ταυτότητας επιτελείται α) με την αφηγηματική αποτύπωση της αλληλουχίας των γεγονότων που συνδέονται με τα περιστατικά και β) με την απόδοση κατηγοριακής ιδιότητας με όχημα τον *μηχανισμό συλλογικής κατηγοριοποίησης*¹ (Sacks 1972, 1992, Μακρή-Τσιλιπάκου 2012). Σύμφωνα με αυτόν τον μηχανισμό, το μέλος ή τα μέλη κατηγοριοποιούνται βάσει συγκεκριμένων χαρακτηριστικών και δραστηριοτήτων. Στοιχεία αναγνωρίσιμα μεταξύ των μελών συνδέονται με κοινωνικές νόρμες και συγκροτούν περισσότερο ή λιγότερο τυποποιημένα *σχεσιακά ζεύγη* (Μακρή-Τσιλιπάκου 2012, 2014), συμπληρωματικά (*μωρό-μαμά*) ή συγκρουσιακά, όπως στην περίπτωση των υπό εξέταση περιστατικών (*μολυσμένες με AIDS πόρνες/οικογενειάρχες*) *πελάτες*, (*γκέι, οροθετικός, τοξικομανής*) *ληστής / καταστηματούχος*). Τα δεύτερα αντιστοιχούνται με τη γενικευτική κατηγοριοποίηση *παραβατική/ός / νομοταγής*.

Με βάση τα παραπάνω, τα άρθρα αναλύονται στο μικρο-επίπεδο των γλωσσικών μέσων με τα οποία κατασκευάζονται ταυτότητες ετερότητας, καθώς και στο μακρο-επίπεδο που αφορά την παραγωγή και την κατανάλωσή τους από απομακρυσμένα αναγνωστικά κοινά στο πλαίσιο συγκεκριμένων κοινωνικών και πολιτικών συγκυριών. Συγκεκριμένα, ως προς το μικρο-επίπεδο, αναζητούνται τα γλωσσικά μέσα που συντελούν στη δημιουργία κατηγοριακών ταυτοτήτων επικινδυνότητας για τα εμπλεκόμενα πρόσωπα των περιστατικών. Αυτές λειτουργούν συμπεριληπτικά και για όσες/ους παράγουν λόγους αντίστασης σε ηγεμονικές και έμφυλες ιδεολογίες. Ως προς το μακρο-επίπεδο, αναλύεται ο λόγος ως μέσο προβολής και τοποθέτησης των αποδεκτριών/τών των κειμένων στο πολιτικό φάσμα κατά τρόπο διχοτομικό. Όχημα αποτελεί ο λόγος για την προστασία της δημόσιας ασφάλειας, δηλαδή, ενός συμπεριληπτικού 'εμείς', από τον επικίνδυνο 'άλλο'. Η εικαζόμενη επικινδυνότητα κατασκευάζεται ως αποκλίνουσα από τη 'νόρμα' κοινωνική και, κατ' επέκταση, πολιτική ταυτότητα. Επίσης, η επιλογή της θεματολογίας και η γλωσσική οργάνωση της πληροφορίας προβάλλουν ταυτοτικές κατασκευές για τους/τις αναγνώστες/τριες

¹ Για μία αναλυτική παρουσίαση του *μηχανισμού συλλογικής κατηγοριοποίησης*, δες Μακρή-Τσιλιπάκου 2014.

των Μέσων. Η ανάλυση της εργαλειοποίησης, ρητών και υπόρρητων, υπονομευτικών για την ταυτότητα του εκάστοτε ‘άλλου’, λόγων -σεξιστικών και ρατσιστικών- αποσκοπεί στην ανάδειξη της επιχειρούμενης ιδεολογικής διχοτόμησης των ακροατηρίων σε νομοταγείς νοικοκυραίους-οικογενειάρχες και συλλήβδην παραβατικές/ούς και της φυσικοποίησης κατασταλτικών πρακτικών έναντι των δευτέρων.

3 Τα δεδομένα

3.1 Τα περιστατικά

Το πρώτο περιστατικό αφορά τη διαπόμευση οροθετικών γυναικών τον Απρίλιο του 2012, στο πολιτικό περικείμενο των επικείμενων βουλευτικών εκλογών της 6ης Μαΐου 2012, και της, σύμφωνα με τις τότε δημοσκοπήσεις, σημαντικής μείωσης της εκλογικής δύναμης των κομμάτων που συμμετείχαν στην κυβέρνηση συνεργασίας Λουκά Παπαδήμου, ΠΑΣΟΚ, ΝΔ, ΛΑΟΣ. Οι φωτογραφίες τριάντα δύο οροθετικών γυναικών και τα προσωπικά τους στοιχεία (ονοματεπώνυμο, όνομα πατέρα και μητέρας, τόπος κατοικίας) δημοσιοποιούνται, με πρόσχημα την ενημέρωση όσων ανδρών είχαν συνευρεθεί μαζί τους και την προτροπή για υποβολή τους σε ιατρικό έλεγχο από το ΚΕΕΛΠΝΟ. Την επιχείρηση συντονίζουν οι τότε υπουργοί Υγείας, Ανδρέας Λοβέρδος, και Προστασίας του Πολίτη, Μιχάλης Χρυσοχοϊδης. Οι γυναίκες προφυλακίζονται, με την κακουργηματικού χαρακτήρα κατηγορία της βαριάς σκοπούμενης σωματικής βλάβης. Τέσσερα χρόνια αργότερα, το 2016, δικάζονται και αθωώνονται (Νιάκου 2018).

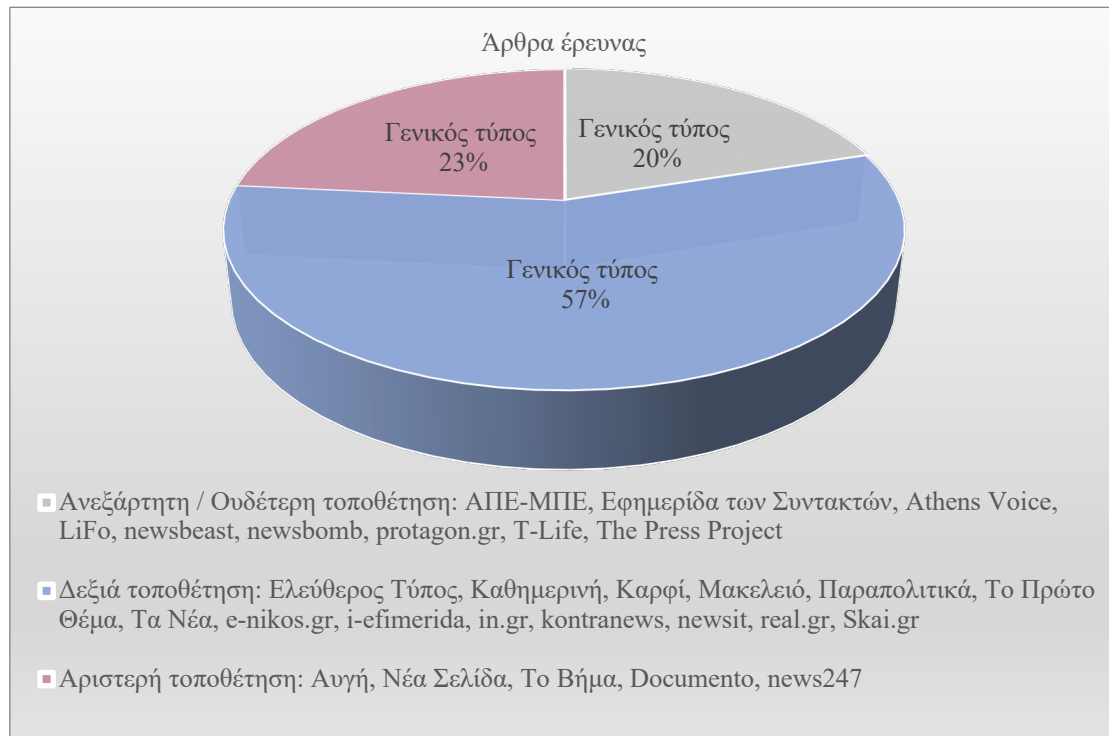
Το δεύτερο περιστατικό εκτυλίσσεται στις 21 Σεπτεμβρίου 2018, στην Αθήνα και βιντεοσκοπείται από περαστικούς. Στις βιντεοσκοπήσεις, οι οποίες δημοσιοποιούνται, διακρίνεται ένας νεαρός άνδρας, εγκλωβισμένος σε ένα κλειδωμένο κοσμηματοπωλείο, άοπλος και με εμφανή σημάδια αδυναμίας, να προσπαθεί να βρει διέξοδο από το κατάστημα. Σπάζει με το κεφάλι του το κάτω μέρος της βιτρίνας. Τότε, δέχεται έντονα χτυπήματα και κλοτσιές στο κεφάλι από δύο μεσήλικες άνδρες που βρίσκονταν έξω από το κατάστημα. Επεμβαίνει η αστυνομία, το ΕΚΑΒ παρέχει τις πρώτες βοήθειες στον αιμόφυρτο άνδρα, ο οποίος προσπαθεί να διαφύγει. Καταδιώκεται από την αστυνομία, ακινητοποιείται με τη χρήση βίας και, ενώ φαίνεται να είναι αναισθητός, του περνούν χειροπέδες και μεταφέρεται σε φορείο του ΕΚΑΒ. Όπως γνωστοποιήθηκε αργότερα, ο άνδρας, μέλος και ακτιβιστής της ΛΟΑΤΚΙΑ+ κοινότητας, Ζακ Κωστόπουλος, ήταν ήδη νεκρός και το ένα από τα εμπλεκόμενα άτομα ήταν ο ιδιοκτήτης του κοσμηματοπωλείου.

3.2 Δεδομένα

Τα άρθρα της έρευνας συγκεντρώθηκαν από διαδικτυακές εφημερίδες και ενημερωτικούς ιστότοπους που καλύπτουν όλο το ιδεολογικό / πολιτικό φάσμα των Μέσων. Ειδικότερα, για την υπόθεση των οροθετικών συγκεντρώθηκαν συνολικά 153 άρθρα από 23 διαδικτυακές εφημερίδες/ιστότοπους. Η ανάλυση επικεντρώνεται στην πρώτη περίοδο της είδησης-πριν τις εκλογές της 6^{ης} Μαΐου. Αναλύονται 130 άρθρα, που προέρχονται από 16 διαδικτυακές εφημερίδες/ιστότοπους. Αντίστοιχα, για την υπόθεση του Κωστόπουλου συγκεντρώθηκαν συνολικά 1.108 άρθρα από 34 εφημερίδες/ιστότοπους. Η ανάλυση εστιάζει σε 194 άρθρα των πρώτων ημερών μετά το περιστατικό (21-23/09/2018). Αυτά προέρχονται από 25 διαδικτυακές εφημερίδες,

και αποτυπώνουν τις πρώτες, αδιαμεσολάβητες από επιπλέον πληροφορίες και αντιδράσεις, καταγραφές.

Η εκπεφρασμένη πολιτική τοποθέτηση των εφημερίδων από τις οποίες προέρχονται τα άρθρα που εξετάζονται διακρίνεται στο Γράφημα 1:

Γράφημα 1 | Πολιτική τοποθέτηση εφημερίδων-άρθρων

4 Ανάλυση

Από το σύνολο των άρθρων της βάσης, στην παρούσα μελέτη, επιχειρείται η συγκριτική, ποιοτική ανάλυση επτά αντιπροσωπευτικών κειμένων. Τα πρώτα τρία αφορούν την υπόθεση των οροθετικών γυναικών και αντλούνται από ιστοσελίδες του συντηρητικού πολιτικού χώρου. Επίσης, επιλέγονται τέσσερις αφηγηματικές δημοσιογραφικές αποτυπώσεις του βίαιου θανάτου του Ζακ Κωστόπουλου. Η πρώτη από το Αθηναϊκό και Μακεδονικό Πρακτορείο Ειδήσεων (ΑΠΕ-ΜΠΕ), το οποίο θεσμικά έχει τη μορφή Ανώνυμης Εταιρείας του Δημοσίου και βρίσκεται υπό κρατική εποπτεία. Επιλέγεται ως η μη τοποθετημένη πολιτικά βασική πηγή για την άντληση πληροφοριών από άλλα μέσα ενημέρωσης. Αντιπαραβολικά, αναλύονται δύο κείμενα αντιπροσωπευτικά για την αποτύπωση της είδησης από τον συντηρητικό και αριστερό τύπο, καθώς και ένα κείμενο από τον ακραίο συντηρητικό χώρο. Όλα τα κείμενα προέρχονται από ενημερωτικούς ιστότοπους μεγάλης επισκεψιμότητας:

Άρθρο 1: Πρώτο Θέμα, 01/05/2012, "Υγειονομική βόμβα" οι μολυσμένες με AIDS πόρνες.

Άρθρο 2: Πρώτο Θέμα, 6/5/2012, "Δαγκωτό" υπέρ της δημοσιοποίησης για τις οροθετικές ιερόδουλες.

Άρθρο 3: Ενικός, 10/05/2012, Σοκ: Μολύνθηκαν οικογενειάρχες.

Άρθρο 4:ΑΠΕ-ΜΠΕ, 22/09/2018, *Συνελήφθη ο κοσμηματοπώλης μετά το θάνατο τοξικομανή που προσπάθησε να το ληστέψει.*

Άρθρο 5:Πρώτο Θέμα, 22/09/2018, *Στο μικροσκόπιο των αρχών το βίντεο ντοκουμέντο από την απόπειρα ληστείας στην Ομόνοια.*

Άρθρο 6:Εφημερίδα των Συντακτών, 22/09/2018, *Ποινική δίωξη για το λιντσάρισμα σε "κοινή θέα".*

Άρθρο 7:Μακελειό, 23/09/2018, *Πάει για «ηλεκτρική καρέκλα» ο κοσμηματοπώλης της Ομόνοιας που πάλεψε να σώσει το βιός του και την ζωή του από έναν τρελαμένο ηρωϊνομανή gay που «για πρώτη φορά μπήκε για να ληστέψει» ο καημένος. Ε, ρε Σαλβίни, που θέλετε ρουφιάνοι.*

Στην επόμενη ενότητα αναλύονται τα γλωσσικά/αφηγηματικά μέσα με τα οποία κατασκευάζεται το σχεσιακό ζεύγος *παραβατική/ός / νομοταγής* και η σε αυτό προσδεδεμένη κατηγοριακή ιδιότητα της *επικινδυνότητας*, η οποία αντιδιαστέλλεται με την *ασφάλεια* μέσω της καταστολής. Η απόδοση κατηγοριακής ιδιότητας στα πρόσωπα αναφοράς συνδέεται με την τοποθέτηση του Μέσου στο πολιτικό φάσμα και την επίκληση ενός κοινού με το απομακρυσμένο ακροατήριο αξιολογικού / ιδεολογικού κώδικα.

4.1 Διπολικές σχεσιακές κατηγοριοποιήσεις

Ως προς τα γλωσσικά μέσα για την κατασκευή του σχεσιακού ζεύγους *παραβατική/ός / νομοταγής*, στους παρακάτω πίνακες παρουσιάζονται οι όροι και οι φραστικές δομές με τις οποίες οι συντάκτριες/τες των άρθρων1-5 κατασκευάζουν κατηγοριακά συναρτώμενες ταυτότητες, σε σχέση αντιδιαστολής, για τα πρόσωπα αναφοράς. Αυτές επιχειρούν να προσδιορίσουν τις ταυτότητες των εμπλεκόμενων σε μια διπολική διάταξη μολυσμένων εκδιδόμενων γυναικών και απειλούμενων από αυτές ανδρών οικογενειάρχων για το πρώτο περιστατικό, και ενός τοξικο-εξαρτημένου, γκέι ληστή και ενός καταστηματαρχη για το δεύτερο. Επιχειρούν, επίσης, να αποδώσουν συναρτώμενες δράσεις στα μέλη, επιτρέποντας τη συναγωγή συμπερασμάτων για τα ίδια (Μακρή-Τσιλιπάκου 2012) και τη νομιμοποίηση των μέσων καταστολής που εφαρμόζονται εναντίον τους (Πίνακες 1 και 2).Στην περίπτωση των οροθετικών γυναικών, την αλλότρια ταυτότητα ενισχύουν συσχετισμοί με μετανάστριες/στες χωρίς νομιμοποιητικά έγγραφα, οι οποίες/οι επίσης, προσδιορίζονται ως φορείς λοιμωδών νοσημάτων και άρα επικίνδυνες/οι για τη δημόσια υγεία.

Υπόθεση οροθετικών	Υπόθεση Κωστόπουλου
Υγειονομική βόμβα	Ο νεκρός ληστής
Μολυσμένες με AIDS πόρνες	Άτομο εξαρτημένο από ναρκωτικές ουσίες
Ιερόδουλες	Δράστης
Θετικές στον ιό HIV	Ληστρική επίθεση
Οροθετικές ιερόδουλες	Αιματηρή ληστεία
Νεαρή οροθετική ιερόδουλη	(με πρόθεση) να βγει στον δρόμο και να εξαφανιστεί
Την οροθετική	Τοξικομανής
Παράνομων αλλοδαπών / αλλοδαποί	Ο επίδοξος ληστής
Μεταναστών	Που προσπάθησε να το ληστέψει
Λαθρομεταναστών / λαθρομετανάστες	
Παράνομους μετανάστες	

Πίνακας 1| Άρθρα 1-5: Ταυτότητες παραβατικότητας

Για την αναφορά στα απειλούμενα, με βάση τις κατηγοριοποιήσεις του Πίνακα 1, μέλη της κοινωνίας, στην ασφάλεια των οποίων στοχεύουν οι θεσμικές ενέργειες των υπουργείων (2012), αλλά και στον ιδιοκτήτη και το δεύτερο άτομο που καταγράφηκε να επιτίθεται στον Κωστόπουλο, αποδίδονται οι παρακάτω κατηγοριακές ιδιότητες:

Υπόθεση οροθετικών	Υπόθεση Κωστόπουλου
(Νεαροί) άνδρες	Κοσμηματοπώλης
Πελάτες	Ο ιδιοκτήτης κοσμηματοπωλείου
Οικογενειάρχες	Το 2ο άτομο
Όσοι είχαν συννευρεθεί	Έναν άγνωστο
Όσους είχαν σεξουαλική επαφή με τις οροθετικές ιερόδουλες	Δυο άτομα
Άνδρες που μολύνθηκαν από AIDS	
Πολίτες	
Οι Έλληνες	
Κοινή γνώμη	
Ερωτηθέντες	
Ελληνική κοινωνία	

Πίνακας 2 | Άρθρα 1-5: Απειλούμενοι πολίτες

Όσο αφορά το δεύτερο περιστατικό, καταγράφεται κλιμακούμενη ως προς τον βαθμό επικινδυνότητας αναφορά στον Κωστόπουλο. Σε αυτή κυριαρχούν Μέσα που τοποθετούνται στον ακραίο συντηρητικό χώρο (Άρθρο 7). Στην ίδια κατηγοριοποίηση συμπεριλαμβάνονται οι άνθρωποι του κοινωνικού του περίγυρου και εκείνοι που εκφέρουν λόγους αντίστασης στην ταύτισή του με ταυτότητες παραβατικότητας/επικινδυνότητας (Πίνακας 3).

Τρελαμένο ηρωϊνομανή gay
Περιστασιακός χρήστης (σύμφωνα με τους ομοϊδεάτες του)
Ο δράστης της κλοπής
Τον 33χρονο
Δραστήριο μέλος της ΛΟΑΤΚΙ κοινότητας
δραστηριοποιούνταν και σε φορείς ενημέρωσης για τον HIV
Ο καημένος
Καλό Σαμαρείτη που ρουφούσε πρέζα και για πρώτη φορά μπήκε για να σφάξει
Ημιπαράλυτος
Ημιθανής
Εξαρτημένος
Ο δράστης της κλοπής
μηνύματα φίλων του, γκέι προφανώς
Ομοϊδεάτες
Οι ομοφυλόφιλοι κολλητοί του
Γνωστός ακτιβιστής και μέλος σας
Όλοι εσείς οι Βαλλιανάτοι
Κίναϊδε
Ρουφιάνοι
Οι προοδευτικοί
Αλάνια μπόλσεβίκους
Κάνατε τα θεωρεία της Βουλής έναν τεράστιο τεκέ

Πίνακας 3 | Άρθρο 7: Ταυτότητες παραβατικότητας

Στον πόλο των εκπροσώπων της νομιμότητας/κανονικότητας τοποθετούνται ο ιδιοκτήτης του καταστήματος και ο δεύτερος άνδρας που τον συνέδραμε, οι οποίοι κατασκευάζονται ως νομίμως αμυνόμενοι (Πίνακας 4).

Ο κοσμηματοπώλης που πάλεψε να σώσει το βιός και τη ζωή του
74χρονος κοσμηματοπώλης της Ομόνοιας που πάλεψε για να σώσει τη ζωή του με ληστή που μπήκε για να του κόψει τον λαιμό μέσα στο μαγαζί του
Του 2ου άντρα που προσπαθούσε με κλωτσιές να ακινητοποιήσει ή έστω καθυστερήσει μέχρι την άφιξη της αστυνομίας
Κάτοικος της περιοχής
Θαμώνας γειτονικού καταστήματος

Πίνακας 4 | Άρθρο 7: Απειλούμενοι πολίτες

Στα Μέσα που τοποθετούνται στα αριστερά του πολιτικού φάσματος (Άρθρο 6), το συμβάν περιγράφεται με τους αρνητικούς αξιολογικούς όρους, *λιντσάρισμα* «σε κοινή θέα», *αγριότητα*, *μένος*, *αυτοδικία* και *κοινωνικός αυτοματισμός*. Επίσης, ο βαθμός βεβαίωσης για την ενέργεια της ληστείας (επιστημική τροπικότητα) μετριάζεται μέσω της απόδοσης του ισχυρισμού στην αστυνομία και όχι στην/στον συντάκτρια/τη του άρθρου: *‘Ο νεαρός -κατά την αστυνομία- επιχείρησε να ληστέψει το κοσμηματοπωλείο’*. Ο Κωστόπουλος περιγράφεται με όρους που τον κατασκευάζουν ως μέλος κοινωνικά αποδεκτών κατηγοριών κανονικότητας, οι οποίες δεν αντιδιαστέλονται προς εκείνες του κοσμηματοπώλη (Πίνακας 5). Σε αυτό το κείμενο, οι ταυτότητες των εμπλεκόμενων δεν ακολουθούν το δίπολο *παραβατικός / νομοταγής*.

Κωστόπουλος	Κοσμηματοπώλης
Ζακ Κωστόπουλος	Άτομο
Γνωστός για την ενεργή του δράση στην LGBT κοινότητα	Ο ιδιοκτήτης του κοσμηματοπωλείου
33χρονος	Καταστηματοάρχης
Ο νεαρός άνδρας	Ο κατηγορούμενος
	Ο εντολέας

Πίνακας 5 | Άρθρο 6: Ταυτότητες εμπλεκόμενων

4.2 Η οργάνωση των αφηγήσεων

Η ανάλυση των αφηγηματικών μέσων στα υπό εξέταση άρθρα αναδεικνύει ως βασική παράμετρο τη διάταξη των συμβάντων κατά την εξέλιξη της δράσης (complicating action) (Labov and Waletzky 1967). Τα αποσπάσματα 1 και 2 αντλούνται από δημοσιογραφικές αφηγήσεις για τον βίαιο θάνατο του Κωστόπουλου. Το πρώτο, από το ΑΠΕ ΜΠΕ (Άρθρο 4), το οποίο αποτελεί πηγή αναφοράς για τη σχετική ειδησεογραφία. Το δεύτερο, από τον ενημερωτικό ιστότοπο μεγάλης επισκεψιμότητας, Πρώτο Θέμα (Άρθρο 5).

1	Συνελήφθη κοσμηματοπώλης μετά το θάνατο τοξικομανή που προσπάθησε να το ληστέψει
2	Συνελήφθη ο ιδιοκτήτης κοσμηματοπωλείου, στην οδό Γλάδστωνος, στο κέντρο της Αθήνας, μετά τον θάνατο του τοξικομανή ο οποίος προσπάθησε να ληστέψει το κατάστημα.
3	Η αστυνομία προχώρησε στη σύλληψή του βάσει ενός βίντεο από κάμερα ασφαλείας που δείχνει τον ίδιο, μαζί με ένα άγνωστο, να κλωτσούν τον τοξικομανή.
4	όταν εκείνος είχε εγκλωβιστεί στο κοσμηματοπωλείο.

5	Ο επίδοξος ληστής προσπάθησε να περάσει μέσα από την τζαμαρία
6	και τραυματίστηκε βαρύτατα.
7	Στη συνέχεια διακομίστηκε με ασθενοφόρο στον «Ευαγγελισμό», όπου
8	λίγο αργότερα άφησε την τελευταία του πνοή.

Πίνακας 6 | Απόσπασμα 1: Άρθρο 4

Στο κείμενο αναφοράς για τη διακίνηση της είδησης (Άρθρο 4), η σύλληψη του κοσμηματοπώλη αποτελεί το θέμα της αφήγησης. Παρότι είναι η τελευταία, σε χρονική διάταξη, δράση στην εξέλιξη του περιστατικού, η σύλληψη θεματοποιείται στον τίτλο του άρθρου (1), ο οποίος λειτουργεί ως περίληψη του αφηγήματος. Επαναλαμβάνεται δύο φορές στις πρώτες αφηγηματικές φράσεις (2-3), οι οποίες λειτουργούν και ως προσανατολισμός. Ακολουθεί η αιτιολόγηση της σύλληψής του, δηλαδή, η βιαιοπραγία εναντίον του Κωστόπουλου (3). Η φράση *‘όταν εκείνος είχε εγκλωβιστεί στο κοσμηματοπωλείο’*(4) λανθασμένα τοποθετεί τα πρόσωπα και τον ξυλοδαρμό εντός του χώρου του καταστήματος και την προσπάθεια διαφυγής του θύματος ως αποτέλεσμα αυτής. Ο βαρύτατος τραυματισμός (6) συνδέεται χρονικά με τον συμπλεκτικό σύνδεσμο *‘και’* που λειτουργεί ως δείκτης χρονικής αλληλουχίας (Κανάκης 1999), με το πέρασμα από την τζαμαρία του καταστήματος (5). Η σύνδεση υπονοεί σχέση αιτιότητας ανάμεσα στη δράση και το αποτέλεσμα. Επίσης, ο θάνατος λανθασμένα τοποθετείται μετά τη μεταφορά του θύματος στο νοσοκομείο (7-8). Ο Κωστόπουλος κατηγοριοποιείται, χωρίς μετριασμό της επιστημικής τροπικότητας από τη μεριά της/του συγγραφέως/έα, ως *‘τοξικομανής’* (3) και *‘επίδοξος ληστής’* (5), όροι που τον κατασκευάζουν ως επικίνδυνο και ενεργοποιούν προϋποθέσεις (presuppositions) εσωτερικής αξιολόγησης της αντίδρασης του κοσμηματοπώλη ως αιτιολογημένης.

Αν οι αφηγηματικές επιλογές του ΑΠΕ-ΜΠΕ αποτελούν μέτρο για την πολιτικά ουδέτερη κατασκευή της είδησης, η ανάλυση αναδεικνύει κοινωνιογλωσσικές επιλογές βαθιά εμπεδωμένες σε κοινωνικές κατηγοριοποιήσεις παραβατικότητας/επικινδυνότητας. Με βάση αυτές, το παραπάνω απόσπασμα τοποθετεί τα εμπλεκόμενα πρόσωπα σε ανελαστικές αντιδιαστολές αποδεκτού-μη αποδεκτού, αλλοιώνοντας τα πραγματικά συμβάντα που αποτελούν τη βάση της είδησης. Αντίστοιχες αφηγηματικές στρατηγικές εντοπίζονται και στο επόμενο απόσπασμα, παρά το γεγονός ότι παραπέμπει σε βιντεοσκοπημένη καταγραφή του συμβάντος:

1	Το βίντεο στο οποίο ξεδιπλώνεται λεπτό προς λεπτό το χρονικό της ληστρικής επίθεσης και όσα ακολούθησαν
2	όταν ο δράστης εγκλωβίστηκε στο κατάστημα και
3	αρπάζοντας έναν πυροσβεστήρα
4	προσπαθούσε να σπάσει τη γυάλινη είσοδο για να βγει στο δρόμο και να εξαφανιστεί,
5	έχει μπει στο «μικροσκόπιο» των αρχών
6	ενώ αναμένεται να επέμβει και αυτεπάγγελτα και ο εισαγγελέας.
7	Και αυτό γιατί στις «σκληρές» σκηνές που κατέγραψε αυτόπτης μάρτυρας
8	φαίνονται δύο άτομα να κλωτσούν τον άντρα
9	ο οποίος στην προσπάθειά του να διαφύγει
10	πέρασε μέσα από τη τζαμαρία και
11	τραυματίστηκε από τα σπασμένα τζάμια και
12	λίγα λεπτά αργότερα άφησε την τελευταία του πνοή στο πεζοδρόμιο έξω από το κοσμηματοπωλείο.
13	Ο ιατροδικαστής που θα διενεργήσει τη νεκροψία - νεκροτομή αναμένεται να διαπιστώσει τα αίτια του θανάτου, ενώ
14	σύμφωνα με πληροφορίες, ο νεκρός ληστής ήταν άτομο εξαρτημένο από ναρκωτικές ουσίες.

Πίνακας 7 | Απόσπασμα 2: Άρθρο 5

Κατά την αφηγηματική οργάνωση των δράσεων, ο κοσμηματοπώλης και ο δεύτερος άνδρας τοποθετούνται εντός του κοσμηματοπωλείου ενεργοποιώντας και πάλι την προϋπόθεση (presupposition) της νόμιμης άμυνας του ιδιοκτήτη ενάντια στον εισβολέα (1-8). Το αποτέλεσμα του θανάτου (12) τοποθετείται μακριά από τους δύο άνδρες, εκτός του χώρου του καταστήματος και συνδέεται χρονικά, και σε επίπεδο υπονοήματος αιτιολογικά, με τον τραυματισμό του Κωστόπουλου κατά το πέρασμά του από τη σπασμένη τζαμαρία(9-11). Οι κατηγοριακά συναρτώμενες ταυτότητες/δράσεις ‘δράστης’(2), ‘νεκρός ληστής’ (14) ‘άτομο εξαρτημένο από ναρκωτικές ουσίες’ (14), και ‘ληστρική επίθεση’ (1), καθώς και η βεβαιωτική αναφορά στην πρόθεση του ‘να εξαφανιστεί’ (4), έμμεσα αξιολογούν τη δράση του κοσμηματοπώλη ως αναμενόμενη και την κατάληξη του θανάτου ως φυσική συνέπεια του περάσματος από τη σπασμένη τζαμαρία και ενδεχομένως της εικαζόμενης τοξικοεξάρτησης.

4.3 Διακειμενικότητα και πολιτικό περιεχόμενο

Στο σύνολο των υπό εξέταση άρθρων, οι κυρίαρχες αξιολογήσεις, όπως καταγράφονται σε όλο το εύρος του συντηρητικού τύπου, αλλά και σε σημαντική μερίδα των λεγόμενων κεντρο-αριστερών και ανεξάρτητων Μέσων, επιτελούν την κατηγοριοποίηση τόσο των οροθετικών γυναικών όσο και του Κωστόπουλου ως επικίνδυνων (υγειονομική βόμβα, μολυσμένες με AIDS πόρνες, τοξικομανής, ληστής, δράστης) διακειμενικά. Στην υπόθεση των οροθετικών γυναικών, σεξιστικές και ρατσιστικές αξιολογήσεις συνδέουν την οροθετικότητά τους τόσο με την πορνεία, όσο και με τη μετανάστευση. Στην περίπτωση Κωστόπουλου, η ταυτότητα του τοξικο-εξαρτημένου, οροθετικού ομοφυλόφιλου συνδέεται με το συμβάν στο κοσμηματοπωλείο ως συστατικό στοιχείο της επικινδυνότητάς του. Στον αντίποδα, οι ταυτότητες των ανδρών που εξαγοράζουν ερωτικές υπηρεσίες, στην προστασία των οποίων στοχεύει η πολιτική επιλογή της δημοσιοποίησης αυστηρά προσωπικών δεδομένων, κανονικοποιούνται με την κατηγοριοποίησή τους ως *οικογενειάρχων*, *πελατών* ή απλά (*νεαρών*) *ανδρών*. Αντίστοιχα, στο σύνολο των κειμένων, η αναφορά στον κοσμηματοπώλη, αλλά και στο δεύτερο άτομο που βιαιοπραγεί, γίνεται μέσω των αξιολογικά ουδέτερων ή/και των κοινωνικά αποδεκτών κατηγοριών του *ατόμου* και του *καταστηματοάρχη / κοσμηματοπώλη*.

Αναφορές στο ευρύτερο ακροατήριο περιλαμβάνουν τις συμπεριληπτικές κατηγορίες ‘πολίτες’, ‘Έλληνες’, ‘κοινή γνώμη’ και ‘ελληνική κοινωνία’, ως υποσύνολο των οποίων κατασκευάζονται οι ‘οικογενειάρχες’ πελάτες ερωτικών υπηρεσιών και ο ιδιοκτήτης του κοσμηματοπωλείου. Η συμπερίληψη και η αντιδιαστολή των παραπάνω σχεσιακών κατηγοριών/ταυτοτήτων ως του πόλου που εκπροσωπεί τη νομιμότητα/κανονικότητα επιχειρείται να τεκμηριωθεί με την επίκληση δημοσκοπήσεων με τις οποίες τα μέλη της εξ ορισμού αδιευκρίνιστης κατηγορίας ‘κοινή γνώμη’ εμφανίζονται να συμφωνούν στην πρώτη περίπτωση με τις επιλογές των αρμόδιων υπουργών ή καλούνται να συμφωνήσουν με τη βίαιη συμπεριφορά του ιδιοκτήτη-κοσμηματοπώλη. Ενδεικτικά είναι τα παρακάτω παραδείγματα:

1. Το 80% των πολιτών θεωρεί ότι καλώς δόθηκαν στη δημοσιότητα οι φωτογραφίες (...) Αυτό προκύπτει από έρευνα που εκπόνησε το Κέντρο ελέγχου

Λοιμώξεων και Πρόληψης Νοσημάτων (ΚΕΛΠΝΟ) προκειμένου να καταγράψει τις αντιδράσεις της κοινής γνώμης (...)(Άρθρο 2: Πρώτο Θέμα, 6/5/2012).

2. «Ο 33χρονος Ζακ Κωστόπουλος έχασε την ζωή του όταν εισέβαλε σε κοσμηματοπωλείο οπλισμένος με μαχαίρι. Δείτε το βίντεο που ακολουθεί και πείτε την άποψή σας. Συμφωνείτε με την αντίδραση του κοσμηματοπώλη;» (Δημοσκόπηση μέσω tweetγια την εκπομπή της Τατιάνας Στεφανίδου «Μαζί σου», ΣΚΑΙ, 23/09/2018).
3. *Είστε υπέρ της ηρωοποίησης² του επίδοξου ληστή, ομοφυλόφιλου και οροθετικού;»* (Δημοσκόπηση στο κανάλι Art του Γιώργου Καρατζαφέρη, πρώην βουλευτή του ΛΑΟΣ, 24/09/2018).
4. «*Για καθαρή δολοφονία κάνει λόγο η δικηγόρος της οικογένειας του Ζακ Κωστόπουλου-Έλληνες πατριώτες πείτε μας την άποψή σας!*» (Διαδικτυακή δημοσκόπηση της εφημερίδας Μακελειό, 24/09/2018).

Η συμπεριληπτική κατηγοριοποίηση του κοινού ως μελών της ελληνικής κοινωνίας και κοινής γνώμης προϋποθέτει την κοινή αξιολογική στάση του συνόλου των αποδεκτριών/τών των κειμένων. Επιπλέον, σε μια περίοδο όξυνσης της πολιτικής πόλωσης (Σεπτέμβριος 2018), την ταύτιση των διαφωνουσών/ούντων με ταυτότητες επικίνδυνου άλλου και τη συμπερίληψή τους στον πόλο της παραβατικότητας αναλαμβάνουν τα Μέσα που καλύπτουν το ακραίο φάσμα του συντηρητικού χώρου. Οι αξιολογικές ταυτοτικές αναφορές κατατάσσουν τις/τους διαφωνούσες/ούντες στο πρώτο μέρος του σχεσιακού ζεύγους *παραβατική/ός / νομοταγής*, αποδίδοντάς τους την σε αυτό προσδεδεμένη κατηγοριακή ιδιότητα της *επικινδυνότητας*.

(μηνύματα φίλων του), γκέι προφανώς
Ομοϊδεάτες
Οι ομοφυλόφιλοι κολλητοί του
Γνωστός ακτιβιστής και μέλος σας
Όλοι εσείς οι Βαλλιανάτοι
Κίναϊδε
Ρουφιάνοι
Οι προοδευτικοί
Αλάνια μπολσεβίκους
(Εσείς που) κάνατε τα θεωρεία της Βουλής έναν τεράστιο τεκέ

Πίνακας 8| Άρθρο 7: Συλλογικές ταυτότητες παραβατικότητας

5 Συμπεράσματα

Παρά τη χρονική απόσταση των περιστατικών, η ανάλυση των κειμένων επιβεβαιώνει τη σχέση της γλώσσας με την ιδεολογία (Fairclough1998, Van Dijk1998), αναδεικνύοντας τον ρόλο των ειδησεογραφικών μέσων στην αναπαραγωγή, κατασκευή και προώθηση διχοτομικών κοινωνικών και κατ' επέκταση πολιτικών τοποθετήσεων και κατηγοριοποιήσεων μέσω της αφηγηματικής διαχείρισης της είδησης. Στις υπό εξέταση περιπτώσεις, προνομιακό πεδίο αποτελεί η αναφορά σε κοινωνικές ομάδες που αποκλίνουν από την εικαζόμενη νόρμα, των οροθετικών γυναικών, των τοξικοεξαρτημένων και των ομοφυλόφιλων, αλλά και των προσφύγων και μεταναστριών/των. Η τοποθέτησή τους στον πρώτο πόλο του σχεσιακού ζεύγους *παραβατική/ός / νομοταγής* έχει ως συνέπεια την απόδοση σε αυτές/ούς της προσδεδεμένης κατηγοριακής ιδιότητας της *επικινδυνότητας*. Έτσι,

² Τύπος πρωτότυπου.

υπονομευτικές κατηγοριοποιήσεις παραβατικότητας κατασκευάζουν τον επικίνδυνο άλλο και αιτιολογούν πολιτικές και ατομικές επιλογές καταστολής, οι οποίες εργαλειοποιούνται για την προώθηση πολιτικών σχηματισμών στο όνομα της δημόσιας ασφάλειας ως του σημασιακά προσδεμένου στην καταστολή αποτελέσματος.

Τα ζητήματα τάξης και ασφάλειας βρίσκονται κυρίως στον πυρήνα των λόγων του συντηρητικού πολιτικού φάσματος. Μέσω αυτών επιχειρείται α) η κατασκευή ενός συμπεριληπτικού ‘εμείς’ το οποίο αντιδιαστέλλεται με τον/την δαιμονοποιημένο/η άλλο/άλλη, και β) η επίκληση κοινών με το απομακρυσμένο ακροατήριο αξιολογικών / ιδεολογικών κωδικών (Georgalidou 2016). Επιπλέον, λόγοι αντίστασης σε στερεοτυπικές κατασκευές επικινδυνότητας, επιχειρείται να ταυτιστούν με αποκλίνουσες από την ‘κανονικότητα’ πολιτικές ταυτότητες. Κατά συνέπεια, ειδησεογραφικές αφηγήσεις με αντίστοιχο με τις εξεταζόμενες περιπτώσεις περιεχόμενο αποτελούν το πρόσχημα αλλά και το όχημα για την επιχειρούμενη διχοτομική, κατά κύριο λόγο, οργάνωση του πολιτικού συστήματος με βάση το δίπολο παραβατικότητα-επικινδυνότητα /νομιμότητα-καταστολή-ασφάλεια, ένα ζήτημα που ασφαλώς απαιτεί περαιτέρω διερεύνηση.

Βιβλιογραφία

- Fairclough, Norman. 1995. *Media Discourse*. London: Arnold.
- Fairclough, Norman. 1998. “Political discourse in the media: An analytical framework.” Στο Allan Bell, and Peter Garret (επιμ.), *Approaches to Media Discourse*, 142-162. Oxford: Blackwell.
- Georgalidou, Marianthi. 2016. “Question- Answer sequences in institutional discourse: Constructing the defendant”. Στο *Selected Papers of the 21st International Symposium on Theoretical and Applied Linguistics (ISTAL 21)*, 105-126.
- Κανάκης, Κώστας. 1999. “Και: Ματιές στη μεγάλη ιστορία μιας μικρής λέξης”. Στο Αμαλία, Μόζερ (επιμ). *Πρακτικά του Γ’ Διεθνούς Γλωσσολογικού Συνεδρίου για την Ελληνική Γλώσσα*, 150-160. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα,.
- Labov, William, and Joshua Waletzky. 1967. “Narrative Analysis: Oral versions of Personal Experience”. Στο June, Helm (επιμ.), *Essays on the Verbal and Visual Arts*, 12-44. Seattle: University of Washington Press.
- Μακρή-Τσιλιπάκου, Μαριάνθη. 2012. “Η αυτοδιόρθωση/ετεροδιόρθωση ως μέτρο κοινωνιογλωσσικής επίγνωσης: Η περίπτωση της προσφώνησης/αναφοράς” Στο *Selected Papers of the 10th International Conference of Greek Linguistics*, 929-939.
- Μακρή-Τσιλιπάκου, Μαριάνθη. 2014. “Πρακτικές κοινωνιο(ογλωσσι)κής κατηγοριοποίησης: κατηγορίες μέλους”. Στο Georgios Kotzoglou, Kalomoiria Nikolou, Eleni Karantzola, Katerina Frantzi, Ioannis Galantomos, Marianthi Georgalidou, Vasilika Kourti-Kazoullis, Charis Papadopoulou, and Evangelia Vlachou (επιμ.), *Selected Papers of the 11th International Conference on Greek Linguistics*, 19-45. Rhodes: University of the Aegean.
- Νιάκου, Ζωή. 2018. “Εμφυλες ταυτότητες στα μέσα μαζικής ενημέρωσης: Η δημοσιογραφική αναφορά στο θέμα των οροθετικών γυναικών.” *Αδημοσίευτη Μεταπτυχιακή Εργασία, Πανεπιστήμιο Αιγαίου*.
- Sacks, Harvey. 1972. “An initial investigation of the usability of conversational data for doing sociology.” Στο David Sudnow (επιμ.), *Studies in Social Interaction*, 31-74. New York: Free Press.

- Sacks, Harvey. 1992. *Lectures on Conversation I&II*. Oxford: Blackwell.
- Στάμου, Αναστασία. 2014. “Η κριτική ανάλυση λόγου: Μελετώντας τον ιδεολογικό ρόλο της γλώσσας.” Στο Μαριάνθη Γεωργαλίδου, Μαρία Σηφινανού, και Βίλλυ Τσάκωνα (επιμ.), *Ανάλυση λόγου: Θεωρία και εφαρμογές*, 149-187. Αθήνα: Νήσος.
- Van Dijk, Teun A. 1998. “Opinions and ideologies in the press.” Στο Allan Bell, and Peter Garrett(επιμ.), *Approaches to Media Discourse*, 21-63. Oxford: Blackwell.
- Van Dijk, Teun. A. 2001. “Critical Discourse Analysis”. Στο Deborah Schiffrin, Deborah Tannen, and Heidi E. Hamilton (επιμ.), *The Handbook of Discourse Analysis*, 352-371. London: Blackwell.